

Kajetan Kovič életművéről

Kovič (1931–), a szlovén irodalom (egyik) legjelentősebb élő költője nem mondható ismeretlennek a magyar olvasók számára. Prózái és lírai alkotásaiból kötetek jelentek meg már eddig is, jóllehet, a kötetek visszhangtalanul fogytak el, vagy maradtak meg. Pedig fordítói, mindenekelőtt Gállos Orsolya és Lator László ráéreztek viharzó Kelet-Közép-Európánk egyik jellegzetes poétatípusára, aki csak régióinkban van otthon, csak itt tud(na) otthon lenni, ha hagynák otthon lenni. Magyarra fordított regényei (*Sem isten, sem állat*. Ford. Tóth Ferenc. Budapest, 1972.; *Verseny avagy hogyan töltötte Nikolaj építészmérnök a hétvégét*. Ford. Gállos Orsolya. Budapest, 1975.) ama tévelygő, efemer jelenségekben elvesző értelmiségi létet parafrázálják, amelynek magyar (és cseh, szerb vagy horvát) párhuzamait könnyen kimutathatnók: a jó kapcsolatok, a korrupciók, az összefonódások egykor anekdotikus cinkossággal, a XX. században kétségbeesett dühvel, majd torzképszerűen, végül önmarcangoló kétségbeeséssel bemutatott világról van szó, amelyet ráadásul a szocializmust hirdető álmalisták és valódi ideológusok kíséreltek meg a társadalmi norma kétes rangjára emelni. Kovič mérnöke sem nem különb, sem nem erkölcsösebb italozásba menekülő társainál, de ő az édes életbe való alámerülése ellenére is megőrzi magában önnön autonomitásának maradványát, és képes nemet mondani a magán és társadalmi kompromisszumra. Az utóbbi regény városképe kísértetiesen ismerősnek tetszik: „Lenéz a boltozatok alatt habzó vízre, erre a szegény folyócskára, amely elválasztja a két városnegyedet, a régit és az újat, a marandóság városát és a változást, az elsőt, amely véglegesen le van rakva kusza tetői alá, akár egy keresztretjvény, amit nem lehet kétféleképpen megoldani, a másikat, amely nyitva áll minden oldalról, mohón tör fölfelé és szélteben, e két felet, amely egy egészet alkot, X várost, amely annyira hasonlít száz és száz más közép-európai városhoz...” Mint ahogy Nikolaj, a sikertelenül pályázó mérnök története is hangsúlyozottan régióinkban játszódik...

A lírikus Kovič Lator Lászlóban lelt nemcsak kiváló fordítóra, hanem kiváló értelmezőre is. „Olyan tájakon otthonos, ahol a körvonalak állandó változásban vannak, hol elmosódnak, hol újra kirajzolódnak.” (*Versei*. Ford., utószó: Lator László. Budapest, 1979.) Ez a megállapítás inkább az 1953 óta a szlovén irodalomban jelen lévő Kovičnak első nagy alkotó periódusára vonatkozik. A források között egyként jelölte meg a kutatás a német expresszionizmus emberközpontú, felkiáltás-igényű líráját és a francia szürrealizmust, s ez egyben a német és a francia költészet „hegyormai” felé tájékozódó költőt állítja elénk. Azonban már 1976-os, *Labrador* című kötetében tapasztalhatjuk a lényegi változást-váltást; a természet és a civilizáció közötti ellentét oldására törekszik a költő (a költői szó segítségével, a megnevezés szimbolikus aktusával), s a *Délsziget* álomként, létrehozható utópiaként merül föl. Ezzel párhuzamosan veti le az expresszionizmus diktálta szubjektivitást, közvetlen személyességet egy objektívabb, leíróbb jellegű, Rilke tárgyköltészetét továbbgondoló poézis kedvéért. Legszébb fordításai a szlovénül megszólaltatott Rilke- és Paszternák-versek, az objektív természeti líra, a tárgyak megnevezésével a tárgyak leglényegét fölmutató gondolati költészet. Rilke felől közelített Kovič Adyhoz, akit Jože Hradil nyersfordításai igénybevételével szlovénosított. Olyan sikerrel, hogy amikor az Ady-évfordulót (1977) a *Nagyvilág* című folyóirat *Az Értől az Óceánig* című vers közel húsz idegen nyelvű tolmácsolásával ünnepelte, köztük például Danilo Kiš átköltésével, akkor az összehasonlításban Kovič

változata a legjobbak között végzett. Nemcsak pontos, hanem a szecessziós-késő szimbolista versmondattal formálásával is szinte adekvát (amelyet egy szlovén szakasz talán még igazolhat is):

*Hočem to žalostno junaštvo,
ta cudež svetu darovan:
nekdo od Éra gre in pride
v neskončni, sveti Ocean.*

S ha már Kajetan Kovič és a magyar irodalom kapcsolatainál tartunk, hadd emlékezzünk meg a részben általa szerkesztett nagy vállalkozásról, a XX. századi magyar költészet szlovén antológiájáról: *Madžarska lirika 20. stoletja*. Ljubljana 1977. Itt Adyn kívül Kovič még az alábbi magyar költők szlovénítésében jeleskedett (szintén Hradil közreműködését igénybe véve): Babits, Kosztolányi, Kassák, Karinthy, Füst, Illyés, József Attila, Radnóti, Weöres, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Váci Mihály, Lator László, Juhász Ferenc, Székely Magda, Tandori Dezső. Már csak kiegészítésképpen jegyzem meg, hogy Adytól 1977-ben, Radnótitól 1984-ben, Weöres Sándortól 1983-ban kötetnyi verset jelentetett meg szlovén nyelven.

Mindezenközben kibontakozott és közép-európai jelentőségűvé emelkedett Kajetan Kovič életműve. S bár *Pesmi* (Versek, 1981) című kötete után a lírikus 1988-ban jelentkezett válogatott és újabb verseivel, azóta több kötet jelzi aktivitását, mint ahogy prózaíróként 1994-ben nagy sikerű kötetet adott ki *Pot v Trento* (Út Trientbe) címmel. Gyermekek- és ifjúsági íróként szintén jó nevet szerzett, nemcsak szlovén, hanem német, horvát, albán, olasz és szerb nyelvterületen is. Miként versei a magyarokon kívül szerbhorvátul, németül és szlovákul is megjelentek. Kovič franciából (Éluard), csehéből (Holan), németből (Rilkén kívül Stefan George, Georg Trakl, Alois Hergouth) fordított.

Sibirski ciklus-Sibirischer Zyklus című kétnyelvű bibliofil verseskötete (1994) az intellektuális költőt mutatja, aki Rilkéhez hasonlóan a maga magánmitológiájába fordítja le a világirodalom archetipikus alakjait és helyzeteket. A szintén kétnyelvű, ausztriai szlovén költő, Fabjan Hafner segítségével maga Kovič készítette el szlovén verseinek, a túlnyomórészt szonettekkel álló ciklusoknak német változatát. Akár késő parnasszista virtuozitásról is elmélkedhetnénk, ha nem arról volna szó, hogy miként ütközik-ütközhet meg a modern létértelmezés poétája a hagyományos irodalmi maszkokkal, illetőleg azokkal a figurákkal és figurákról alkotott elképzelésekkel, amelyek létrehozzák az archetipikus alakok és helyzetek sorát, „irodalmát”. Szituáció, majd annak verses kommentárja így felel, vitatkozik egymással Kovič új kötetében, szüntelen a *tárgy* (stvar) ismétlését kísérreljük meg, de csak a nevekben bízunk, amelyek a különféle szótárakban különféleképpen (= más jelentésben?) állnak – írja egy helyütt Kovič. Másutt viszont azt panaszolja föl, hogy nem vigasz a szótár sem, a tegnapi nyomai szétoldódnak a hóban. Csupán egyre emlékezhet az emlékező, hogy a vers: ajándék...

Bizalom a költői szóban, amely őrzi régmúltakat és képzelgéseket, a kultúra és a magatartások (mentalitások) emlékét, szokásokat és szófordulatokat is természetesen. S ha igaz a költői szó, akkor e szó Orpheuszt idézi (meg Rilke Orpheus-szonettjeit). A vadász, az idegenek, a tavasz vagy a tanítvány éppen úgy Kovič költői szótárában értelmeződik át, mint ahogy Don Quijote, Don Juan, Trisztán és Izolda, Orpheus és Eurydiké is egy új költői mitológia részeivé válnak, tárgyias, az egzisztenciára vonatkoztatott költői univerzumot alkotnak, illetőleg átpoetizált képzetként lehetnek alko-

tóelemei egy önnön emlékezetében létező világnak, amely egyszerre tartalmaz utalást a valaha voltra (vagy talán voltra) és újrafogalmazást (a folyamatos jelenben mindig újraszülető költészet által).

Az a három vers, amely Baka István szövegileg-gondolatilag hív tolmácsolásában olvasható, érzékelteti ennek a mives, minden részletében kidolgozott, a századfordulós költészetközponitú lírát is megidéző poézisnek jellegzetességeit, a költői távolságtartást is tárgyától, meg azt, hogy tárgynak tekinti, szinte megmunkálendő anyagnak a nyelvet. Meg még talán azt is, hogy a költészet, az orpheuszi, „az orfikus”, nem vesztett akkor sem időszerűségéből, ha mások a költészet „költőiségének” trónfosztására, a költőietlenségre törekednek. Valószínűleg a két, egymást tagadni látszó törekvés megfér egymás mellett, még ha köztük egyelőre nem látszik is az átjárás lehetősége. Kovič ezúttal Baka István szonetthangján száll szembe az Idővel; a tudatosan vállalt kötöttséggel, fegyelmezett előadásmóddal azt a tartást példázza, amely a század és a történelem viharai között is hitelességet kölcsönöz a régieket és a moderneket egyként a magáénak valló költőnek-költészetnek.

Fried István

